

JÁN ZOZUĽAK:

Byzantská filozofia

Plzeň: Vydavateľstvo a nakladateľstvo Aleš Čeněk, s. r. o. 2016, 221 s.

Tematika Byzantskej filozofie v slovenskej dejinnej filozofickej spisbe a diskurze až donedávna nebola takmer vôbec reflektovaná, analyzovaná či pertraktovaná a dlho zostávala na periférii vedeckého bádania.

Situácia sa začala u nás meniť až v r. 2015, keď sa v spolupráci dvoch filozofických inštitúcií, Katedry filozofie Filozofickej fakulty UKF v Nitre a Slovenského filozofického združenia pri SAV podarilo zorganizovať medzinárodnú vedeckú konferenciu pod názvom *Historické míľniky byzantskej filozofie*, ktorá sa konala v rámci riešenia grantového projektu VEGA *Témy byzantskej filozofie a ich reflexie na Slovensku*. Na tomto vedeckom podujatí bolo prezentovaných viacero príspevkov „... v štyroch tematických okruhoch: dejiny byzantskej filozofie, aktuálne otázky Východorímskej (Byzantskej) ríše s dôrazom na vybrané aspekty byzantského filozofického myslenia, kontakty medzi východorímskym a stredodunajským priestorom, kultúrne diferenciacie vo vnímaní Východu a Západu“ (Zozuľak 2015, 785).

Ako upozorňuje J. Zozuľak, situácia vo výskume byzantského filozofického myslenia a jeho vkladu do fondu európskej filozofie u nás ozaj nebola tomuto segmentu poznania prajná. Potvrďuje to aj ním akcentovaná skutočnosť, že „... hoci prvá systematická monografia V. Tatakisa o byzantskej filozofii *La philosophie byzantine* bola vydaná ešte v roku 1949 v Paríži, v slovenských filozofických kruhoch sa nenašiel nikto, kto by reflektoval túto významnú etapu hľadania odpovedí na rôzne filozofické otázky“ (Zozuľak 2015, 785).

Autor pri formulovaní týchto kritických slov do vlastných radov slovenskej filozofickej komunity mal zrejme na mysli originálnu priekopnícku prácu, prelomovú monografiu gréckeho filozofa V. Tatakisa (1896 – 1986), ktorý v nej ako prvý systematicky analyzoval byzantskú filozofiu. Zároveň sa snažil vymedziť jej miesto a význam v dejinách slovenskej filozofie.

Autor recenzovanej publikácie ďalej dôrazne pripomína a naliehavo upozorňuje, že „... paradoxne pred Tatakisovou monografiou sa ani v západnej, ale ani v gréckej historiografii neuznávala existencia filozofického myslenia vo Východorímskej (Byzantskej) ríši, hoci existovalo a rozvíjalo sa celých jedenásť storočí. ... V tejto otázke je vyjadrené dlhoročné podceňovanie byzantskej filozofie, ovplyvnené západnými autormi, podľa ktorých dejiny antickej gréckej filozofie končili u stoikov a novoplatonikov“ (s. 23).

Význam monografie V. Tatakisa spočíva podľa autora i v tom, že po jej publikovaní začala v 2. polovici 20. storočia v medzinárodnej filozofickej obci viac rezonovať problematika byzantskej filozofie (práca bola preložená zatiaľ do siedmich európskych jazykov), pričom samotný termín *byzantská filozofia* sa začal používať ako označenie „... filozofického myslenia vo východnej časti Rímskej ríše, nazývaného Byzantská filozofia, kde dominovali grécky jazyk, grécka filozofia a grécke umenie, ktoré kontinuálne pokrač

čovali a tvorivo pretvárali antické grécke dedičstvo“ (s. 21).

Z aspektu vyššie uvedených súvislostí významné miesto zastáva recenzovaná monografia J. Zozuláka *Byzantská filozofia*, ktorá je publikačným výstupom z riešenia už uvedeného vedecko-výskumného projektu VEGA. Monografia J. Zozuláka je teda prvou systematickou prácou u nás, ktorá sa analyticky zameriava na byzantskú filozofiu a problémové okruhy s ňou spojené. Pozornosť autora publikácie je venovaná najmä zrodu byzantskej filozofie, jej formovania, vývinu, jej periodizácii, ale najmä jej prínosu k európskemu, zvlášť slovanskému mysleniu. Publikácia má aspirácie aktívne prispieť k rozšíreniu poznatkov z dejín filozofie o segment filozofického myslenia v Byzancii, ktoré doteraz bolo pokryté štúdiami v odbornej literatúre len parciálne, čo nezodpovedá jeho významu. J. Zozulák vo svojej práci kriticky prehodnocuje začiatok systematického výskumu byzantskej filozofie a syntetizuje poznatky v danej oblasti na celosvetovej úrovni, ale aj v slovanskom prostredí.

Autor práce zdôrazňuje, že „... výskum byzantskej filozofie a jej vplyv a dopad na región strednej Európy od obdobia Veľkej Moravy až po súčasnosť považujeme za nanejvýš aktuálnu problematiku, pretože výraznou mierou môže prispieť k lepšiemu pochopeniu byzantskej kultúry, ktorá ovplyvňovala slovanské prostredie od príchodu Konštantína (Cyrila) a Metoda na Veľkú Moravu“ (s. 31).

Publikácia *Byzantská filozofia* je do značnej miery pramenná práca a treba zdôrazniť a vyzdvihnúť skutočnosť, že ide o prvolezeckú prácu, poctivo spracúvajúcu a interpretujúcu primárne zdroje, ktoré predstavujú veľké množstvo cenného, zatiaľ len málo známeho a spracovaného materiálu; aj v tom spočíva pozitívna priorita práce. Funkčné využitie primárnych literárnych prameňov (prístupných najmä v gréckom jazyku) je skutočne silnou stránkou monografie. Ich spracovanie a analytické komentovanie predstavuje väčšiu časť práce. Pri jej koncipovaní autor vychádzal z najnovších poznatkov zahraničných autorov, opierajúcich sa o výskum byzantského myslenia. Pri objasňovaní historického pozadia vzniku byzantskej filozofie, autor zohľadňoval dlhý čas trvania byzantskej kultúry (jedenásť storočí), ako aj rôzne aspekty byzantského myslenia, ktoré originálne reflektujú súdobú historickú realitu.

Publikácia sa vnútorne štruktúruje na Úvod a päť kapitol: *Vedecký výskum byzantskej filozofie*, *Historické pozadie vzniku byzantskej filozofie*, *Historické medzníky byzantskej filozofie*, *Stret antickej filozofie a kresťanského myslenia*, *Byzantská filozofia a grécka patristika*. Nasleduje Záver, Summary, Literatúra, Menný register, Vecný register, a čo treba zvlášť oceniť, Register gréckych termínov. Súčasťou práce je i krátke pracovno-profesionálne CV autora.

Aktuálnosť monografie J. Zozuláka je obsiahnutá už v predmete jeho bádateľskej pozornosti, teda hodnoty vkladu byzantskej filozofie do dejín svetovej, a zvlášť európskej filozofie. V tomto zmysle aktuálnosť práce spočíva aj v dobiehaní a splácaní heuristického dlhu, ktorý Zozulákova práca v slovenských podmienkach realizuje zatiaľ v najucelenejšej forme.

Originalita práce spočíva okrem iného aj v úspešnej snahe autora syntetizovať poznatky o byzantskej filozofii nielen na európskej úrovni, ale najmä v slovanskom prostre-

dí; na druhej strane originálnym spôsobom skúma vplyvy antiky na byzantské myslenie. Autor sa oprávnene domnieva, že „... aj v slovenskom filozofickom prostredí nastal čas na objektívne vedecké zhodnotenie prínosu byzantskej ríše, ktorá transformovala antickú filozofiu, kultúrnu rétoriku a prírodné vedy“ (s. 39).

Publikácia sa pri spracúvaní témy vyznačuje vedeckou systematickosťou, rigorózne sa pridrižiava overených metodologických postupov, aplikovateľných pri takejto forme historicko-filozofických bádání, štýl práce je jasný a zrozumiteľný, čo zväčšuje jej prítlačnosť pre širší okruh záujemcov o analyzovanú tému.

Karol Kollár

Literatúra

ZOULAK, J. (2015): Historické míľniky Byzantskej filozofie. *Filozofia*, 70 (9), 785-787.

Karol Kollár
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: filokoll@savba.sk